

ТОФИК МАХМУД

ЖАНҒАК

ТОФИК МАХМУД

ЖАҢГАК

ЫРЛАР

ОРУС ТИЛИНЕН КОТОРГОНДОР:
ТОКТОСУН САМУДИНОВ,
АВЗИИ КЫДЫРОВ

Ғ. Көчөрлү адына
Respublika Uşaq
KİTABXANASI
679 x

ФРУНЗЕ
«МЕКТЕП» 1987

84(5 Аз 7-5)

М 36

84 Аз 7-5
М 36

Мектеп жашындагы
кенже балдар үчүн

Сүрөтчүсү *Карабек Артыкбаев*

Махмуд Тофик

М 36 Жаңгак: Ырлар: Мектеп жашындагы кенже балдар үчүн/Орус тилинен котор. Токтосун Самудинов, Абзий Кыдыров; Сүрөтчүсү Карабек Артыкбаев. — Ф.: Мектеп, 1987.—52 б.

Тофик Махмуд Азербайжан элинин акыны. Ал Азербайжан Ленин комсомолу сыйлыгынын лауреаты. Анын бул китебине балдардын кулк-мүнөзүнө, романтикалык жашоолоруна шайкеш келген ырлары кирди.

4803010200-024

М ————— 232.87

М 452 (17)—87

ББК 84 Аз 7-5

© Баку «Кенчилик» 1980

Рецензенти *Жолдошбай Абдыкалыков*

© «Мектеп бамасы, 1987, Кыргызча которулду.

АЙЫРБАШ

Кайталаган күндө эле
Адаты бар жаңылбас:
Ар немеге бир неме
Кыла берет айырбаш.

Фантик, марка, тыйынды
Айырбаштабай туралбайт.
— Мага берчи мунунду? —
Дегенден түк уялбайт.

Алган эле алмашып
Сары жыланды кирпиге.
Кетип калып ал качып,
Өзү калды күлкүгө.

Айырбаштоону, алдашты
Ал дайыма эп көрөр.
Классында калмакчы
Каласыңбы? — дешсе эгер.

Агай бир күн өтүндү
Жылуу — жумшак кеп менен:
— Андан көрө «экинди»
Баага айырбашта «төрт» деген.

ТООЛОРДО

Кыш келет бизге тоолордон
Мөңгүдө жатып жашынып.
Чамынат анан бой бербей
Борошо-карың сапырып.

Өрөөндө жамгыр нөшөрлөйт
Өң берип гүлгө, жалбызга.
Аскалуу тоолор коюну
Оронот анда кар, музга.

Абасы тоонун ысытпайт
Кадимки жайда саратан.
Ызгаарын чачып кыш турат
Чокунун башын карасам.

Шылдырап кардын суулары
Жарышып чуркайт көктөмдө.
Шашыла баштайт кыш эми
Чокуга чыгып кеткенге.

Күтпөстөн кардын эришин
Күмүштөй нурдан жаркыган
Байчечекей ашыгат
Качанаак кыштын артынан.

ЖАҢГАК БЫШКАН МААЛДА

Жаңгак бышкан маалда
Кулак тунат дүбүрдөн.
Силкилдетсең шактарын,
Мөмө жайнайт күбүлгөн.

Токтоно албай далайга
Жалбырактар дирилдейт.
Тоголонуп жаңгактар
Туш тарапка бириндейт.

Бутактардан бутакка
Секиришет жөн эле.
Терейин деп эңкейсен,
«Топ» деп тийет төбөгө.

Бербей калат жер бетин
Мөндүргө окшоп шагырап.
Аңтарылып, ашыгып,
Арык менен агылат.

Кичинени, чонду да
Бул көрүнүш таңгалткан.
Чочуп качат өрдөктөр
Жайнап аккан жаңгактан.

Кыздар болсо кубанып,
Колун тосот шар сууга.
А жаңгактар түгөнбөй
Кеме мисал калкууда.

Чоң дарактын алдында
Шейшеп турат жазылып.

Ага түшпөй далайы
Жатат жерде чачылып.

Силкип койсоң акырын,
Жаайт жаңгак нөшөрдөй.
Баатырсынган бала да
Калат башын көтөрбөй.

Жаңгак жыйноо өзүнчө
Оюн-күлкү салтанат.
Мындай сонун маалда
Кайдан гана чарчамак?!

Кол бошобой эмгектен
Мейли, чеке тердесин.
Күз кайтарат ушинтип
Багбан адам мээнетин.

ЛАВАШ НАН

Аппак, жумшак бул нанды
Биз атайбыз «лаваш» деп.
Бышкан кезде, бөбөктөр
Чурулдашат талап жеп.

Нанга толду бүгүн да
Казан аскан кемегем.
Басып келди жаныма
Санам аттуу неберем.

Айтмакчы деп эмнени
Анын кебин тыңшадым:
— Лаваш берчи, чоң эне,
Ачты аябай курсагым.

Айттым ага: — Каралдым,
Кардың ачпайт бир эли.
Азырынча нан ысык,
Кайтсын бир аз илеби.

Айланчыктап болбойт ал,
Ишенбейби сөзүмө.
Бербей коё тургансып
Жаш кылгыртат көзүнө.

Ыйламсырап үн катат:
— Кечке отурдум сабакта.
Кыздар кылса таламай,
Мага жетпей калат да!

— Эси жогум, меймандан
Уят болот талашсаң.
Баарыңарга жеткирем,
Берекелүү лаваш нан.

КЫШКЫ ТОО

Тоого калың кар жаады,
Күрткүлөргө айланды.
Чымчыктар да учалбайт
Канаттары талганбы?

Айыл жолу бүт тайгак,
Шамал сокту ызгаарлап.
Жөнөп барат мергенчи,
Ит агытып, куш салмак.

Ат минишип тандашып,
Өтөт мени жандатып...
Кышкы жолдо жөө келем
Кычырата кар басып.

Мага дагы керек деп,
Ат минбедим өбөктөп.
Карап коёт тоо башын
Козу карын элестеп.

Ал да көпкө турбады,
Кайра булут чулгады.
Мен да арыттым өр жолдо
Чакырымдан кыйланы.

Тоо жолунун өрү көп
Ал эрктүүгө жеңилет.
Карга оронгон дүйнөнү
Тынчтык басат мемирөп.

Кызыл тартат жүзүн да,
Ысып чыгат бутуң да.
Ат мингенден канча артык
Жөө басканың кышында.

АЛМА ДАРАГЫ ЖАНА БӨБӨК

Бутагын жел аймалап,
Өсүп турат алма бак.
Кызыл, сары мөмөсүн
Көргүң келет кармалап.

Бөбөк келип жанына
Колун созуп шагына,
Бирок, кайра тийбестен
Басып кетет нарыга.

Кандай сонун алмалар!
Деги, мындай кайда бар?
Жакындасаң, айткансыйт:
«Арабыздан тандап ал!»..

САМИРДИН ТОБУ

Самир тобун тепсе,
Көкөлөдү көккө.
Таянды эми бөйрөгүн,
Көрчү мунун көйрөңүн!

Мага тиет ким? — дептир,
Топ кайтарың билбептир.
Тегеретип жашын,
Укалады башын.

КАЗДАР

Тоо этеги жайыкта
Туланды көр жайкалган.
Карк-карк этип эркинче,
Каздар жүрөт чайпалган.

Жай мээрим жайымдуу,
Бой тиреше өсөт чөп.
Чөп ичинде жүздөй каз
Чыктым араң эсептеп.

Чокуйт, издейт, талашат,
Минтип жашоо кызык да.
Көлмө жыргал баарынан
Күн аптабы ысыкта.

Өзүнчө эле ак булут
Топ-топ болгон карааны.
Жалбыракка окшошот
Жаргак сары таманы.

Гүлгө оронгон айлана,
Кандай сонун жарашык!
Үйүрүнөн каздардын
Кетти бири адашып.

Сылап өтсө эрке жел
Саңоор жүнү үлбүрөйт.
Мойнун буруп кээлери
Чөп үстүндө үргүлөйт.

Кокус бирөө чочутса,
Канаттарын каккылап.

Каркылдашса жарыша,
Тоодон кетет таш кулап.

Топ ыргытып чурулдап,
Кыздар бери басканда
Моюндарын койкойтуп,
Бүлүк түштү каздарга.

Деген окшоп: «Бул жерден
Кой, катыгүн, кетелик!»
Бет бурушат көлмөгө.
Толкундарды көтөрүп.

ТАМАН ЖОЛ

Бирде туруп коо кесет,
Бирде туруп тоо кесет.
Алма бакты тең бөлүп,
Жалгыз аяк жол кетет.

Адырларды кыялап,
Чарык жиптей чубалат.
Аягына, башына
Жеталбайсың кубалап.

Аскаларды, зоолорду
Чырмап, байлап койгонбу?
Элестетем ушундай
Жалгыз аяк жолдорду.

Түгөнчүдөй аягы
Үзүл-кесил карааны.
Сапарынан тажабайт,
Же булутка барабы?

КИЧИНЕКЕЙ ОРКЕСТР

Кичинекей Сусен кыз
Ойнойт пианинодо.
Мукам үнү балконго
Чымчыктарды жыйноодо.

Музыкасы кубулжуп,
Кээде сырдуу чыйылдайт.
Канаттуулар кайдандыр
Учуп келип чурулдайт.

Мукам ыры көктөмдүн
Кууп салат кайгыны.
Кары дебей, жаш дебей
Кулак түрөт бардыгы.

Пианино басылса,
Үнүн басат куштар да.
Кайра баштайт, бөлмөдөн
Күү сызылып чыкканда.

Мындай чакта Сусендин
Күч кошулат күчүнө.
Сүйүп угат чар тарап
Оркестрди кичине.

ҮЗҮК БУЛУТ

Жалгыз өскөн адырда
Алмуруттун дарагы.
Жазгы баар келгенде
Гүлүн ачат а дагы.

Өзүнчө эле жаңырып
Бир өзгөрүү болгондой.
Ар бутакка миң сандап
Ак аарылар конгондой.

Адатынча көктөмдө
Шамал кууп шаштырып...
Дарак эмес, бул деген —
Көчүп келген ак булут.

60

ТУМАН

Айланабыз заматта
Калды бир аз тумандап.
Бая мында жок эле,
Апкелди аны ким айдап?

Көктү карайм таңгалып,
Жүзүн жабат ал дагы.
Басып келет бардыгын
Коюу туман салмагы.

Калбайын деп ичинде
Мен өзүмчө бүлүндүм.
Түшүп алып алдына,
Жанталашып жүгүрдүм.

Жеткирбеске чынданып,
Куштай учуп баратам.
Калган экен жакындап
Бир кылчайып карасам.

Чуркап, безип, жүгүрүп
Мейли, канча кууланба
Жетип алат опоңой
Аккула аты турганда.

СУСЕН МЕНЕН ТОЛКУНДАР

Толкунду көр деңизде
Көбүктөнгөн, ташыган.
Колун жайса Сусен кыз,
Ашып кетти башынан.

Ачып-жумуп көздөрүн
Тура калды аптыга.
А толкундар баратат
Бирин-бири шаштыра.

Ал аңгыча ак гүлдөр
Кучагына оролду.
Кысам десе бооруна,
Ошол замат жоголду.

Кызык экен алар да,
Түрүлөт да, түрүлөт...
Сусен менен сүйкүмдүү
Кучакташат миң ирет.

МЕЙМАН КЕЛГЕНДЕ

Мейман келсе, озунуп,
Бир баланын айтканы:
— Мен чынында каалабайм
Үйдөгүдөн башканы.

Алма, конфет, момпосуй
Печенье дегенди
Бирөө берсе, кубанып,
Туура көрбөйм жегенди.

Апам мага үйрөткөн
Сук болбо деп тамакка.
Күлкүм келет, кээ балдар
Конфет, жаңгак талашса.

Не бир түркүн, даамдуу
Биздин үйдө тамак көп.
Бирок, алдым буларды
Сиз таарынып калат деп.

ТЫТ

Тыт дарагы жазында
Кенен жаят кучагын.
Чатырына коңшу үйдүн
Артып коёт бутагын.

Моюндашып жашоону
Каалайт окшойт калыбы
Кээде туруп карасам,
Элестетет карыны.

Өткөрөбү өмүрүн
Адамга окшоп ой менен.
Жаагын таяп тургандай
Тарамыштуу кол менен.

Шамал, жамгыр, бороондон
Үйдү сактайт калкалап.
Оозуңа сал мөмөсүн,
Тандайыңа бал тамат.

Тыт бышканда баарыбыз
Үзүп жейбиз кол сунуп.
Балдар, кыздар кубанат
Этектерге толтуруп.

Карап турсаң дарагын,
Зор кол чатыр сыңары.
Өзүнчө эле майрамдай
Тыттын бышкан убагы.

КАР ЖААДЫ

Жолдор дагы билинбей
Түптүз болду арыктар.
Борошолоп, уюлгуп,
Тоо койнуна жаайт кар.

Бирөө боёп салгандай
Аппак тартты чар тарап.
Тоо чокусу бийиктеп,
Көккө умтулат чалкалап.

F. Kocari adina
Respublika Uşaq
KITAPXANASI

679 x

Айлана эми мемиреп,
Бал уйкуга чөмүлдү.
Себеленген кар мага
Ак гүл болуп көрүндү.

ТҮНКҮ ЖОЛДО

Тоо аралап,
Кечте келем.
Ашууну ашып,
Кетмек элем.

Шерик болор
Кайда мага?
Көз жиберем
Айланага.

Шамал жүрүп,
Ал да тынды.
Ак булутка
Ай жашынды.

Кетпедиби
Санаам куруп.
Каптай түштү
Караңгылык.

Денем дүр деп,
Оттой жандым.
Бир үн угуп,
Токтой калдым.

Бул кырсыктын
Келишиби?

Илбирсиби,
Бөрүсүбү?

Ал аңгыча
Ай баш багып...
Мен да бастым
Кайраттанып.

Нур каптады
Тегеректи.
Ажайыппы,
Кереметпи?

Жар, колотту
Карасам да
Баары турат
Алаканда.

Дүйнө көчүп
Барат улам.
Ак парданын
Арасынан.

Сылап койдум
Мурутумду.
Коркунучтар
Унутулду.

Шамал менен
Жарышыпмын.
Далай жолду
Арытыпмын.

Максат кууп
Кылактаган.
Сапарымды
Улап барам.

Эч нерсени
Туйбагансып
Талаа жатат
Нурга балкып.

Кетипмин кур
Санаа чегип.
Айдын нуру
Мага шерик.

Сулуулукка
Кумар канбай
Сапар барат
Улангандай...

ТОКОЙДОГУ КУБАНЫЧ

Коён, бугу, таранчы
Өздөрүнчө кеңшип,
Чытырмандуу токойго
Калышты эми жөнөшүп.

Салкын аба, салкын жел
Кызыктырды аларды.
«Булар келе жатат» — деп,
Бирөө жайды кабарды.

«Кырс» деп сынды капыстан
Турган бутак салаңдап.

Узун кулак коёндун
Көзү кетти алаңдап.

Тигилерге айтты анан,
Жума салып бир көзүн:
— Бизди андыган баятан
Түлкү болуп жүрбөсүн!

Кара жандын кайгысы
Бугу кайда аны уккан:
— Ай туугандар, келеткан
Илбирс же арстан!

Кебин тыңшап көргүлө
Таранчыдай кургурдун:
— О жараткан, жан соога!
Бул учушу кыргыйдын!

Ар кимиси өзүнчө
Ар нерсеге жорушту.
Билели деп аныгын
Кулак түргөн болушту.

Бутактардан бутакка
Тыйын чычкан сереңдейт.
Үчөө тиктеп турса да,
Дегеле бир кебелбейт.

Мына кызык тамаша,
Коркоктуктун азабы.
Аз болгондо токойдон
Анык эле качары.

Алар күлдү айласыз
Карап коюп бир-бирин.
Билди белем үчөө тең
Өздөрүнүн кимдигин.

Баатырсынып, эр сынып,
Кайра сапар улашты.
Баратышат аярлап
Түрүп коюп кулакты.

Баштагыдан башкараак
Дабыш чыкты бир кезде.
Келбей калды алдары
Кирпиктерин ирмешке.

Коён айтты: — Бул үндү
Кимдер гана билбесин.
Бизди андыган баятан
Түлкү болуп жүрбөсүн...

Бугу болсо элейип
Турду бир аз калып таң.
— Жаңыласың, коёнек,
Бул илбирс же арстан.

Таранчыдан үн чыгат
Чокусунда шырмыйдын:
— О жараткан, жан соога,
Бул учушу кыргыйдын.

Эч нерседен капарсыз
Булбул сайрап безилдейт.
Тиги үчөөнүн душманы
Келетканы сезилбейт.

Мына кызык тамаша,
Ким ойлоптур бул ишти.
Жоруктарын түшүнүп,
Бир-бирине күлүштү.

Токой ичи күлкү-шан,
Бугу жерди тепкилеп...
Көп жандыктар чогулду
Эмне болуп кетти деп.

Келди кыргоол, бөдөнө,
Келди жетип тоңкулдак.
Шакылыктайт сагызган,
Каман жүрөт коркулдап.

Касташканды унутуп,
Башташты алар оюнун.
Шылдың кылып күлүштү
Үч коркоктун жоругун.

Таштайлы деп чечишти
Андай жаман адатты.
Дос болушуп, кеч курун
Жай-жайына тарашты.

БИЗДИН ГРУЗИН ДОСУБУЗ

Дато деген бир бала
Кечээ жакын арада
Мейманчылап келиптир
Биздин Баку калаага.

Аты дагы бир сонун
Бардыр мүмкүн тааныган.

Адреси белгилүү
Тбилиси шаарынан.

Сүйлөйт экен грузинче
Мектепте да, үйүндө.
Айтып коёт эки сөз
Азербайжан тилинде.

Үйрөнгөнү, билгени
Бара-бара көбөйөт.
Айтат таптак жаңылбай
«Мекен» жана «Эне» деп.

Топчулары бир кезек
Күн нуруна жаркылдай
Биз бийлесек, ал дагы
Бийлеп кирет тартынбай.

Курун тартып кынжыйта
Канат кылып кош колун,
Бийи менен таңгалтат
Жаңы тапкан досторун.

Грузин бийин байкасаң,
Кудум жанган чагылган.
Бир карасаң дарыя,
Мелт-калт этип жайылган.

Дато тоолук элинен
Үйрөнүптүр өнөрдү.
Азербайжан досторум
Эрикпесин дегенби?

Алды дагы табакты,
Кылдат койду башына.
Эми эмне болот деп,
Тиктеп калдык акыя.

Ойногондо музыка
Шилтеп аздан кадамын,
Бара-бара кызыды
Тандан эми, карагын!

Бий ыргагы чарчатып,
Тердеп-кургап бүттү өзү.
Башындагы табагы
Ошондо да түшсөчү.

Бир кезде эле капыстан
Кош аягы биригип,
Кол чаптырып көргөндү
Болуп калат чимирик.

Эл кол чапса, Дато да
Таазим этип ийилет.
Түркүн гүлдөр алдына
Десте болуп үйүлөт.

Кеч киргенде атайы
Шаар ичин көрүүгө
Чогуу чыгып, биз айттык
Баку калаа жөнүндө.

Көпкө карап турду да,
«Мунара кыз» жанында
Айтты: — Мындай кура элек
Тбилиси шаарында.

Оюн койгон керемет
Циркке бардык жүгүрүп.
Ат оюнун кызыктуу
Карай бердик үнүлүп.

Анан, чогуу көрмөккө
Метрого бет алдык.
Андан чыгып, жайма-жай
Паркка келип эс алдык.

Бийик жерден карадык
Биздин калаа Бакуну.
Бак-даракка оронгон
Шаарлардын жашылы.

Концерт берген он бала
Грузин ырын ырдашты.
Дато мага шыбырап,
Ыйламсырап үн катты:

«Чоң ыракмат! Канчалык
Сый-урматты жасаба
Өз үйүмдү сагынып,
Кетким келет апама»...

Тартууладык түрдүүлөп
Азербайжан тамагын.
Өзүнчө эле бултуюп,
Ачпай калды кабагын.

Жемиштерден жайнаттык,
Койсочу бир алымсып.
Кичинекей мейманды
Алдык неге таарынтып?

Сый көрсөттүк Датого
Жетишинче чаманын.
Кайдан таптык катыгүн
«Хачапури» тамагын?!

Көндү бизге акыры,
Айтпай калды «кетем» — деп.
Чүрөк менен лавашты
Жеди «сонун экен» — деп.

Грузин бала Датого
Кеттик абдан достошуп.
Жаш кылгырттык көздөргө
Жөнөтөрдө коштошуп.

Айнегинен вагондун
Колун булгап баратат.
Бир топ бала, бир топ кыз
Терезени талашат...

НАЗИМ

Карк-карк этет өрдөктөр
Көлмө суунун үстүндө.
Даана көрөт жаңылбай
Эмне барын түпкүрдө.

Анды-дөңдү карабай
Маарап чуркайт ак улак.
Энесинин ал дагы
Ынак сүтүн сагынат.

Жаагы тынбайт козунун
Суусадым деп айтабы?
Күнү бою секирип,
Чарчаганын чарчады.

Уясында талпынат
Темир канат балапан.
Жерди чокуйт жем издеп,
Бардык куштар таңазан.

Назым болсо булардын
Байкоо салды баарына.
Кумурскага — дан керек,
А гүл керек — аарыга.

Бардык-бардык жандыктар
Тамак издеп талыкпай,
Жашоо үчүн күрөшөт
Бир-биринен калышпай.

Суудан куюп аякка,
Жемден чачып мол кылып,
Канаттуулар ач болбой
Чардасын дейт той кылып.

Назым деген баланын
Боорукерин карагын.
Тамак камдап аларга,
Өзү унутат тамагын.

ГУЛАМ

Мейманчылап жүрүүнү
Гулам өтө жактырат.
Эгер бирөө чакырса,
«Баралы» деп шаштырат.

Дасторконго кол салып,
Билбейт уят экенин.
Аймап салат заматта
Конфеттердин неченин.

Таттууга өч немеби?
Абдан сүйөт халваны.
Бурдап-бурдап сугунат
Алмурутту, алманы.

Карды тойсо, үйүнө
Шашылганын көрөсүн.
Карап туруп жоругун
Уяласың сен өзүн.

Ырас, анын үйүндө
Алма менен халва бар.
Тийбейт десе аларга,
Уккан адам таңгалар.

Меймандостук анда жок,
Жатып алат чиренип.
«Көп жей берсе алманы
Калат да, — дейт, — түгөнүп».

БАГБАН МЕНЕН БАЛДАР

Багбан бактан алмасын,
Үзүп бирден жаркылдап.
Себетине иреттеп
Коюп жатты эң кылдат.
Узун эле муруту
Токтой калып жай сылап,
Учун бурап чыйратып
Коёр эле жакшылап.
Себет үймө болгондо
Жамбаштады жай алып.
Уктап кетти талыкшып
Бир жак жаагын таянып.
Батып таттуу уйкуга
Бутту сунуп магдырап
Көр коңурук салганын,
Жанып өттү мурутун
Жалбырагы алманын.
Карай калса шумдук ай
Секирип таш дубалдан
Жашырынып туш-туштан
Балдар келет шыманган.
Ыргытышты сырт жакка
Себеттеги алманы,
Ачып көздү жумганча
Бери дагы калбады.
Чыгып өйдө тырмышып,
Коюндарга солошту.
Аз келгенсип анысы
Жалбырагын тоношту.
Бутактары бүлүнүп,

Шагы ийилген алмадан
Кыштагыдай мотоюп
Бири дагы калбаган.
Көзгө илешпей жүгүргөн
Жоругучу булардын,
Ыргытышты жайнатып
Аркасына дубалдын.
Жоболоңдуу балдардын
Жоругу да курусун.
Качып кайра кетерде
Жулду бир жак мурутун.
Чочуп кары ойгонуп
Ыргып турду ордунан.
Көз жиберип багына
Бул жорукка болду таң.
Алма толгон себети
Турган экен жанында.
Кадимкидей жемиштер
Иет шагын багында.
Муруту да ордунда.
Мына кызык тамаша.
Алиги бүт көргөнү
Түш турбайбы караса.
Таш дубалдын ар жагын
Байкап көрсө ал барып.
Көздөрү өтүп алмадан
Турат балдар жарданып.
Кайра келип себетти
Жай көтөрүп барды да:
— Алгыла! — деп кымсынбай
Сунду алардын алдына.
Балдар алгач кооптонуп
Карап эки жагына.

Танданып да, кубанып
Кол созушту жабыла.
Шапа-шупа талашты,
Үлгүрбөдү карап да.
Толуп турган себети
Бошой түштү заматта.
Карап алма багына
Ойго батып кайдагы.
Сылап коюп мурутун
Турду кары жайдары.

БАЛТЕК

Бар эле ити баланын
Балтек деген балтайган.
Жүргөн кезин ээрчитип
Көрөр элек бар жайдан.
Семизинен килтилдеп
Басар эле эринип.
Жүндөрү да самсаалап
Жүрчү жаман көрүнүп.
Сыртта турган эми жок,
Мындай шумдук болорбу?
Күтүүсүздөн ушинтип
Бир күн Балтек жоголду.
Кайда кетти, не болду?
Айтыш кыйын аныктап.
Калың бактан табышты
Калган экен ал уктап.
Урду бала тилдеди
Тоготобу ал урган,
Соргок эле жанда жок
Колуң карап сугулган.

Демигүүчү күйүгүп,
Жүгүргөндө бат чарчап.
Үрпөйүшүп балдар да,
Карар эле жалтактап.
Айтты бала кекенип:
— Бул жоругу жетет деп.
Балтек эми башкача
Балтек болуу керек деп.
Айткандан соң күн түндөп,
Көнүктүрө баштады.
Тартып кызык оюнга
Табы менен маштады.
Адегенде Балтек да
Болбой моюн толгоду.
Жаман кыял, жоругун
Акырындан ондоду.
Жалкоолукту жоготту
Бир калыпта турмакпы,
Күчкө толуп керилип
Болуп кетти сымбаттуу.
Көрүп жүргөн Балтектин
Азыр мында бири жок.
Үрсө үрөй учурган
Үрпөйгөн чоң түрү жок.
Айкын турат баланын
Буга кылган эмгеги.
Аздап оюн үйрөтүп
Мыктап «сабак» бергени.
Көзү мончок өңдөнүп,
Тазалыгын карагын.
Жибек жүнүн көргөндө
Келе түшөт тарагын.
Берсе бала буйрукту

Туруп калбай ал карап.
Жаземдебей айтканын
Ошол замат аткарат.
Чарк айлантып куйругун
Үйрөнүүгө умтулат.
Эки аяктап кебелбей
Кадимкидей тик турат.
Желпүүч кылып кулагын
Туурайт баарын бүтүндөй,
Ал деп конфет ыргытса
Илет жерге түшүрбөй.
Кокус ийне жоголсо
Таап берет заматта,
Үн чыгарат сызылтып
Тегерене калат да.
Шардай жеңил серпилип,
Топтой жеңил топулдайт.
Тартып койгон аркандан
Басат коркуп отурбайт.
Топ чырпыктан эчкидей
Так секирип өтөт ал,
Чимирилип кетет ал.
Өз көзүнө ишенбей
Көрүп иттин өнөрүн,
«Бул укмуш!»— деп чоң эне
Билбей калды не дерин.
Татынакай кыз көрсө
Тосо чуркап энтелейт.
Так түйүлүп жанында
Эби менен эркелейт.
Кыз бир күнү кызыга
Карап анын ойнуна.
Алабыз деп, циркке биз

Келген эле бир жолу.
Көңүл кыйбай Балтегин
Жок деп бала болбоду.
Эптеп акыр алышты,
Кантсин жүрөк кыйбады.
Ичтен сызып унулдап
Балтек үчүн ыйлады.
Ордун жоктоп итинин
Үнсүз үйдө толгонуп.
Уктай албай кээ түндө
Жатчу көпкө толгонуп.
Эмне болду, ким билет?
Бир күн түндө чуу чыкты.
Ыргып туруп төшөктөн
Не деп бала унчукту.
Айыптуудай муңайып,
Балтек турат дал мында,
Демиккенин басалбай
Эшигинин алдында.
Бала чуркап жетти да
Так көтөрдү колго алып.
Чуркап кайра жүгүрүп
Бөлмөсүнө келди алып.
Эртең менен чоң эне
Көрө сала сүйүндү.
Не болсо да кайраным,
Таапсың деп өз үйүндү.
Балдар көрүп Балтекти
Ого бетер кубанды.
Балтек болсо бийледи
Кубантсам, деп, буларды.

ЖЕТИМ КУЛУН

Кундуз жүндүү бир кулун
Сын сыпаты келишкен.
Көптөн бери жапжалгыз
Чыгат кангып өрүштөн.
Деги буга не болгон?
Кайда кеткен энеси?
Мында жалгыз муңайтып
Калтырганы эмнеси?
Кеч киргенче кыдырып,
Карайт айыл талаасын.
Издеп таппай энесин,
Санга бөлөт санаасын.
Жазда тоодо капыстан
Башталганда чоң бороон,
Кырсык чалып энеси
Учуп кеткен ак зоодон.
Айтат кулун кыжынып
Көңүлдөгү сөздөрүн,
Энекесин эскерип
Жашка чайыйт көздөрүн.
Бул энекем экен деп,
Жылкы көрсө жүгүрөт.
Бар үмүтү таш кабат
Эми качан түңүлөт.
Бирде зуулап топ атчан
Чыкты аралап айылдан.
Кулун кантсин элейип
Көрө калды жакындан.
Ошол замат токтолбой
Атчандарга жүгүрдү.
Алар кетип кыр ашып

Угуп турду дүбүрдү.
Калбай ээрчип артынан
Бара берди нарылап.
Таш ыргытып жолуна
Кайткын дешти баарылап.
Ага дагы болбоду
Жок деп, моюн толгоду.
Энем мүмкүн ал жакта
Жүргөндүр деп ойлоду.
Теминишти атчандар
Калмак беле жолунан,
Караан үзбөй кулун да
ээрчий берди сонунан,
Кетти житип атчандар
Көрүнбөй боз тумандан.
Кулун дагы жок болду
Калбай келген булардан.
А эртеси бир койчу
Ал кулунга кез болуп,
Айдап келген айылга
Кетпесин деп жоголуп.
Кундуз жүндүү, сымбаттуу
Тору кулун келишкен.
Кайгыланып энесин
Күтөт күндө өрүштөн.
Көптөн бери көңүлсүз
Карайт тоого баш буруп.
Бакырайган көзүнө
Мөлтүрөгөн жаш тунуп.

ТӨӨНӨГҮЧ

Төөнөгүчтү үйүнөн
Эртең менен колго алып,
Салды бала чөнтөккө,
Бир нерсени ойго алып.
Күчтүү санап өзүн ал.
Айтты минтип сөзүн шар:
«Кана маган эр болсо,
Тийип көрсүн катылып...
Кырдуусунуп жаман сөз
Айтчу болсо батынып...
Төөнөгүчтү алам да
Ачып туруй жашырын,
Шырп алдырбай эч кимге,
Сайып алам акырын».

ААРЫНЫН АЧУУСУ

Бейпил жүргөн аарынын:
Бузуп бала тынчтыгын.
Чыбык менен чапкылап,
Көрсөттү ага курчтугун.
Курган бала балээни,
Тилеп алды башына.
Аары дүрт деп жалындай,
Жанып өттү кашына.
Ыж-ыжынан ачуусун,
Сезе калып ал анын,
Жерге тийбей аягы,
Безгенин көр баланын
Кайда качып кутулат?
Аары кууп артынан,

Жетти дагы ыжылдап
Чагып алды мурдунан.
Ай энеке, өзүң бар
Абай салып карагын.
Кебетеси өзгөрүп
Кеткенин көр баланын.
Шишип кеткен муруну,
Жаңгак сымал барсайып,
Билбей турам чыны мен
Айткылачы кимде айып?

ЭМНЕ БОЛДУ?

Үйүбүзгө бир күнү
Надыр келди меймандап.
Үстөл үстүн жайнаттык
Ичерине аш камдап.
Аган көңүл бурбады
Өзүнчө эле кыртыштап.
Кетели дейт алдыртан
Энесине кыңкыстап.
Диван, текче жактарды
Айландыра карады.
Шкаф толо китептер
Асем бардык тарабы.
Бөлмөлөрдөн бөлмөгө
Өтүп эркин жойлоду.
Көрүп пианинону
Каалаганча ойноду.
Керебетте аюуну
Карап көзүн кызытты.
Жолборстон, түлкүдөн
Кыягына кызыкты.

Сыбызгыны сызылтып
Өзүнө өзү таң калды.
Аппак тыйын чычканды.
Көрдү турган капканды.
Чалды көзү ак пилди,
Арстан, тоо, коёнду.
Жүргүн десе баш чайкайт
Надырга эми не болду.

БАКЧЫНЫН УЮ ЖӨНҮНДӨ

Бакчынын ую жоголду
Байлап койгон жеринен.
Издеп бүткүл аймакты
Ашты тоонун белинен.
Карап кокту-колотту,
Барбаган жер калбады.
Абдан чарчап-чаалыкты
Уюн таба албады.
«Чөпкө житкен ийнедей
Жоголгонго барбы арга?»—
Деп карыя чакырып
Табыштады балдарга.
Жарым сааттай убакыт
Өтө электе арадан,
Жетелешип көк уюн
Алып келди талаадан.
Гүлдөй жайнап көңүлү
Кубанганын билгизди.
— Келгиле,— деп секеттер
Бакчасына киргизди.
Мына дарбыз, мына коон
Тандап-тандап алгыла.

Такылдатып таңдайды
Бир кумардан кангыла.
Өткөн кезде бир жума
Уй жоголду капыстан
Табылбайт деп балдарсыз
Ойго батты чатышкан.
Балдар чуркап ой-тоого
Бар назарын салышып.
Келишти уйду жетелеп
Кайдан жайдан табышып.
Бакчы чексиз кубанып
— Келгиле! — деп жалына,
Дарбыз, коонун аябай
Берди бирден баарына.
Мезгил жетип жыйылып
Жер жемиш бүт жок болду.
Алыс кетпей уйдун да
Жоголгону токтолду.
Күз артынан кыш өтүп
Жаз да жылып жайнаган.
Коон, дарбыздар жетилген
Мезгил келди кайрадан.
Бакчы ую жоголду
Адатындай жер кезип
Издөөгө ой бурбады.
Бир ой кылт деп башына
Тиштей калды бармагын.
Сезди түйнүн чиелүү
Балдар кылган арганын.
Элпектерди баягы
Андып кирди алдыртан.
Акыр барып алардын
Амалына болду таң.

Уюн айдап жетелеп
Киргизип бир сарайга.
Өздөрү да жайланып
Дым болушту далайга.
Байкап короо эшигин
Кирип барса шарт ачып.
Билбей балдар не дерин
Туруп калды жардашып.
Жөжөлөрдөй туш келди
Качып баары жок болду.
Ошондон соң уйдун да
Жоголгону токтолду.
Бирок кары өкүнүп
Оозун кийин карманды.
Берип жүрдү чакырып
Келгиле! — деп балдарды.

УБАДА

Калп айтпаска убада,
Бердим, айта чатагын
Уялып да, кызарып
Тарттым далай азабын.
Жалган айтуу дүйнөдө
Жаман экен баарынан.
Кээде калпың жыландай
Кооптондурат каарынан.
Кечте энем сурады
Кандай бааны алганым.
Жакшы жери сезбеди
Оңтойсуздай калганым.
Мен бул жерде кысылдым
Не кыларым билалбай

Чындык турса жалганды
Айтамбы деп уялбай,
Эки турса балчайган.
Кантип айтпайм чындыкты,
Айтсам болуп чоң чатак,
Көргөн турам шумдукту.
Калп айтсамчы, жок, жок, жок
Чыдам керек буга да
Экинчи калп айтпаска,
Бергемин да убада.
Күмөн ойдо турганын,
Сезе калып энемин
Ушундай оор мүнөттө
Таба койдум мен эбин
Солгон тура гүлүбүз
Унутупуз биз баарын.
Дедим дагы буйдалбай
Үйдү карай чуркадым.
Эки кумган суу алып
Келдим дагы бул жерге
— Ичкиле — деп куйдум жай
Карапада гүлдөргө.
Келип энем жайдары
Бүт гүлдөрдү карады.
Сыймыктанды ишиме
Эң жакшы деп талабы.
Унутту баам жөнүндө
Айтсам сөздүн ырасы,
Болуп калдым мен абдан
Өзүмө өзүм ыраазы.
Эркин кере дем алып,
Турдум үнсүз элжиреп.
Өмүрүмдө туюкка

Такалбадым канча ирет.
Ошон үчүн балдарга
Мүнөз менен бир башка
Койгон элем сөз берип
Экинчи калп айтпаска.
Уулаганды балыкты
Абдан жакшы көрөмүн.
Кайырмакты ыргытып,
Алдан көңүл бөлөмүн.
Назар салып улоомо
Карай берсин жарданып.
Кайырмакка даңкайып
Түшөт кээде чоң балык.
Күндөгүдөй бүгүн да
Кайырмакты ыргытып,
Турдум суунун жээгинде
Көз айырбай ыктытып.
Өттү убакыт арадан
Козголбодум үнүлүп.
Илинбеди эч нерсе
Кетпейм дале түнүлүп,
Мунарыктап кең өзөн
Калды астында тумандын.
Кейип ичтен куру кол
Үйдү көздөй бет алдым.
Бара жатсам шылкыйып
Ишим чыкпай оңунан.
Күтүүсүздөн топ бала
Чыкты дуулдап жолуман.
Билем сырын булардын
Көп аңгеме курарын,
Алды менен:
— Канакей,

Балыгын деп суарарын.
Чынын айтсам мен эгер
Анык баары күлөрү,
Эч нерсени билбеген
Балыкчы деп жүрөрү.
Эгерде калп айтсамчы
Жок, жок болбойт буга да.
Экинчи калп айтпаска
Бергемин да убада.
Ошон үчүн озунуп
Айттым минтип балдарга,
Жүргүлө оюн курабыз
Барып тигил жактарга.
Айтып ырдан жат билген
Бакыт сезип жаш жанга,
Эргип ырдап беребиз
Дүпүйгөң чоң бактарга.
Чуркап жетип биз анда
Сонун оюн баштадык.
Мемиреген аймакты
Ырга бөлөп таштадык.
Бир мезгилде байкасак
Калган экен кирип кеч.
Балыкчылык жөнүндө
Болбой калды эч бир сөз.
Көрдүңгө мен ушинтип
Калп айтууну таштадым.
Убадама өзүмдүн
Бек ишене баштадым.
Кээ бир кезде кандайдыр
Туш болсом оор абалга,
Ой жүгүртүп өзүмчө
Салам айла амалга.

Жалган айтып канча жол
Уят болуп калганда.
Экинчи калп айтпаска
Сөз бергемин балдарга.

ЖАҢЫ ЫР

Мугалимден жаңы ыр
Үйрөнгөнгө сүйүнө.
Шаттык термеп көңүлүн
Келди Масма үйүнө.
Масма ырдап киргенде,
Карап турбай күймөлүп.
Көңүл салып Ясма кыз
Алды баарын үйрөнүп.
Ич түтпөй жөн турганга
Ырдап жетти Сусанга.
Сусан билип алган соң
Ырдап берди Гасанга.
Гасан ырдап үн салды
Инисине кошула.
А иниси бул ырды
Үйрөттү өз досуна.
Шайыр үнүн чыгарып
Досу үйрөттү Едбарга.
Едбар келип кубанып
Созолонтту Яргарга.
Илип алды Афет да
Билбей куру калабы,
Дем алышта аянтка
Бардык балдар жыйылды.
Жер жаңырткан үн менен
Кубулжутту бул ырды.

КАЗ ТЕПКЕН ВЕЛОСИПЕД

Велосипед тээп жалгыз,
Каз баратты шат көңүл.
Ой-дөңгүлгө карабай
Өзүн сезип жепжеңил.
Көңүл бурбай эч кимге
Өргө карай зуулатып,
Бирде турган бакчанын
Тосмолорун кулатып.
Чагылгандай зуу этип
Бирде жолдо зымырап.
Бирде шуулдап шамалдай
Оңкочуктап жыгылат.
— Болбойт минтип тебишке,
Кыйкырат каз эңиште.

Кетти дагы катуулап
Көңүл бурбай ал ага.
Үйдөн далай алыстап
Чыгыптыр ай талаага.
Жүрө берип капыстан
Кең кашатка кез келип.
Бурайын деп буралбай
Өңү кетти өзгөрүп.
Араң жарап «ой» дешке
Кетти ылдый күү менен.
Көз ирмемде кайрадан
Үн угулду дүң деген.
Баш айланып, жер көчүп,
Көрбөй көзү түнөрдү.
Жабыркаптыр денеси
Сыздап ыйлап жиберди.

— Велосипед кайда деп,
 Аксап туруп караса.
 Сынып айрым бөлүгү
 Жаткан экен жанаша.
 Бутун таңып кыңкыстап
 Көз жиберип ылдыйдан,
 Акыркы жол карады
 Дөңгөлөккө мыйрыйган.

ЧОҢ ЭНЕ МЕНЕН НЕБЕРЕ

Кара өрүктөн чоң эне,
 Койду алдына оболу.
 Небереси токтоосуз
 Чөнтөгүнө солоду.
 Апылдатып жеп кирди,
 Алды артына карабай.
 Жалгыз өзү болсо да
 Кылып жатты таламай.
 Бул жорукка таңыркап,
 Карап туруп чоң эне,
 Небереге туюнтуп
 Айтты минтип жөн эле:
 — Айтчы, деги секет ай,
 Эмне болду мынчалык?
 Ашыктырып тургансып
 Жесең боло тынч алып.
 Чоң энеге небере
 Жооп берет күлүндөй:
 — Жай жегенде жемиштин
 Даамы калат билинбей.

МАЗМУНУ

Токтосун Самудиновдун котормосунда

Айырбаш	3
Тоолордо	4
Жаңгак бышкан маалда	5
Лаваш нан	6
Кышкы тоо	7
Алма дарагы жана бөбөк	9
Самирдин тобу	9
Каздар	10
Таман жол	11
Кичинекей оркестр	12
Үзүк булут	12
Туман	14
Сусең менен толкундар	15
Мейман келгенде	16
Тыт	16
Кар жаады	17
Түнкү жолдо	18
Токойдогу кубаныч	20
Биздин грузин досубуз	24
Назим	28
Гулам	30

Абзий Кыдыровдун котормосунда

Багбан менен балдар	31
Балтек	33
Жетим кулун	38
Төөнөгүч	40
Аарынын ачуусу	40
Эмне болду?	41
Бакчынын ую жөнүндө	42
Убада	44
Жаны ыр	48
Каз тепкен велосипед	49
Чоң эне менен небере	50

679 X

000000012723

Тофик Махмуд

ОРЕХОВОЕ ДЕРЕВО

Стихи

На киргизском языке

Для детей младшего школьного возраста

Издательство «Мектеп»

Которгон *Токтосун Самудинов,*
Абзий Кыдыров

Редактор *М. Жуматаев*
Сүрөт редактору *Б. Жайчыбеков*
Техн. редактору *Б. Алымбаева*
Корректору *Д. Ороскожоева*

ИБ №3945

Терүүгө 03.02.87 берилди. Басууга 10.05.87 ж. кол коюлду. № 2 офсет кагазы. Кагаздын форматы 70×90¹/16. Адабий ариби. Түстүү ыкма менен басылды. 3,5 физ. басма табак, 4,09 шарттуу басма табак, 2,35 учёттук басма табак, 4,0 шарттуу боёк түшүрүү. Нускасы 4000. Заказ № 2136. Баасы 15 т

«Мектеп» басмасы.

720361. ГСП. Фрунзе ш., Совет көчөсү, 170.

Кыргыз ССР басма, полиграфия жана китеп соода иштери боюнча мамлекеттик комитети. Кыргыз ССРинин 50 жылдыгы атындагы Кыргызполиграфкомбинаты. 720461, ГСП, Фрунзе, 5, Жигули көчөсү, 102.

15 т.

60

